

הגמרא ממשיכה לדון בדיני חיובי תשלומי מיטב בבזיקין. כמו שלמדנו במשנה, יש למזיק לשלם תשלומי מיטב- עידית, אמנם מצאנו ברייתא שאפשר לשלם גם בסובין כלומר בדבר גרוע שהוא פסולת חיטים, וכך לשון הסתירה (שם ז):

רמי ליה אביי לרבא, כתיב: מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם, מיטב אין, מידי אחרינא לא, והתניא: ישיב - לרבות שוה כסף ואפילו סובין!

הגמרא מביאה מספר תירוצים, ונראה שיש שני צירים בתשלומי הזנק:

- א. 'מיטב'- תשלום בקרקע עידית, בדבר אובייקטיבי ומוחלט.
- ב. 'ישיב'- תשלום בצורה אחרת כמו מטלטלין (או עסקה בקרקעות), בדבר סובייקטיבי יחסי.

אחד מהתירוצים נשען על ברייתא בנושא מתנות עניים. לאדם עני מגיע מעשר עני, ולאדם עשיר (שיש לו מעל 200 זוז) לא מגיע מעשר עני. אמנם יש גם אמצע, וכך לשון הברייתא (שם):

דתניא: הרי שהיו לו בתים שדות וכרמים, ואינו מוצא למוכרן - מאכילין אותו מעשר עני עד מחצה.

התקשה רבה על דבר נקודת האמצע, שהרי אם הוא עני שיאכילו אותו אפילו מעל מאה זוז, ואם הוא עשיר שלא יקבל בכלל (שם):

והוי בה מר, היכי דמי? אי הוזל ארעתא דכ"ע וידיה נמי זל בהדיהו, אפילו טובא נמי ליספי ליה, דהא זול דכ"ע נמי! אלא דאוקיר ארעתא דכולי עלמא, וידיה אידי דעייל ונפיק אזוזי זל ארעיה, אפילו פורתא נמי לא ליספו ליה!

וכך הוא מתרץ (שם):

ואמר מר עלה: לא צריכא, דביומי ניסן יקרא ארעתא וביומי תשרי זל ארעתא, דכ"ע נטרי עד ניסן ומזבני, והאי הואיל ואצטריכא ליה זוזי זבין כדהשתא, עד פלגא אורחיה למיזל, טפי לאו אורחיה למיזל.

כלומר, יש לו קרקע השווה מאתיים אך בימי ניסן זמן שיכול לחרוש את השדה, ובזמן תשרי שווה הקרע מאה- חצי. ולכן מוסיפים לו רק מאה זוז ולא יותר.

והקשו האחרונים (על שיטת רש"י), שיש לדון את האדם באשר הוא שם, כלומר, אם כעת יש לו פחות ממאתיים אזי הוא עני, ואם יש לו יותר ממאתיים אזי הוא עשיר. וכך הקשה התורת חיים (ד"ה מאכילין):

ועוד קשה דמאי משני לא צריכא דביומי ניסן יקרי ארעתא וכו' אכתי תיקשי נהי דעד פלגא אורחיה למיזל מה נפשך אי אזלינן בתר זולא דהשתא אפילו טובא נמי ליספי ליה! ואי אזלינן בתר יוקרא דלקמיה אפילו פורתא נמי לא ליספי ליה! דמאי סברא היא זו להשלים לו עד מאתיים?!

מה הסברא להשלים לאדם עד מאתיים? שהרי אם יש לו מאה שיוסיפו לו, ואם מאתיים שלא יתנו לו!

ונראה כמו שביארנו, שיש כאן נקודת גבול בין עשיר לעני. ועתה, יש להחליט האם האדם הוא עשיר או עני? ונראה שחז"ל מסרבים להעמיד את האדם כעני- אלא מעמידים אותו כאדם עשיר! אמנם צריך עזרה כספית אך סוף סוף הוא עשיר ולא עני.

מסופר על מיליארדר אמריקאי שהפסיד בעסקים את כל נכסיו- ויותר מזה נכנס לחובות ענק. הגיע אליו הומלס ואמר לאותו אחד, אתה ואני באותו מצב, עכשיו שנינו עניים! אמר לו אותו אדם, מה פתאום! אתה עני שגר ברחוב, ואני עשיר שירד מנכסיו! ולא עברו ימים מועטים ואותו אדם חזר להיות עשיר גדול יותר ממה שהיה לפני כן. ונראה **שהעמדה הנפשית של האדם** היא יכולה להרים אותו, משום ששם מחשבתי- כלומר, הוא עשיר- בעוד זמן מסוים.

נראה שכך חז"ל משאירים את האדם בעמדה נפשית של עשיר, ומאידיך לא בוחלים באמצעים לעזור לאותו אדם.